

ETİYOPYA'NIN EKONOMİ POLİTİĞİ: KALKINMACI DEVLET İDEALİNDEN İÇ HUZURSUZLUKLARA

KAAN DEVECİOĞLU

Araştırmacı ORSAM

“

Kasım 2020'de patlak veren Tigray Krizi, 2021'e ertelenen genel seçimler sürecinde muhaliflere karşı baskı ve oy kullanma operasyonlarının yönetiminde yaşanan sorunlar, Abiy Ahmed yönetiminin olumlu algısında kayda değer dönüşümler doğurmuştur.

”

Etiyopya, yaklaşık 112 milyonluk genç ve dinamik nüfusuyla Afrika'nın ilk on ekonomisinden biridir. Afrika Birliğine ev sahipliği yapan Etiyopya, Afrika Boynuzu'ndaki çatışmalarda arabuluculuk konusunda genellikle öncü bir rol oynasa da kuraklık, kıtlık ve etnik gerilimler gibi iç siyasi ve ekonomik sorunlar noktasındaki meydan okumalara karşı çözümler üretmemiştir. Ancak Etiyopya'da bu meydan okumalar yaşansa da bilhassa Nisan 2018'de Abiy Ahmed yönetiminin iktidara gelmesiyle ortaya konan reform çabaları, ülke

genelinde iyimser bir iklimin hâkim olmasını doğurmuştur.

ABİY AHMED DÖNEMİNDE ETİYOPYA

Abiy Ahmed yönetiminin Etiyopya'da iktidara gelmesiyle birlikte başlatılan reform çabaları ülke çapında bir kesim tarafından hoş karşılanırken diğer bir kesimi rahatsız etmiştir. Örneğin, Abiy yönetiminin Eritre ile uzun yıllardır süren anlaşmazlıkları çözüme kavuşturan barış anlaşması imzalaması, bir taraftan Abiy Ahmed'e Nobel Barış Ödülü'nü kazandırırken diğer taraftan ülkeyi 1991 – 2018 yılları arasında yöneten Tigray Halk Kurtuluş Örgütünü (TPLF) rahatsız etmiştir. Söz konusu barış anlaşmasının TPLF'nin Etiyopya'yı yönettiği dönem olan 2000 yılında Afrika Birliği şemsiyesi altında yürütülen arabuluculuk faaliyeti sonucunda kararlaştırılan fakat imzalanmayan anlaşmaya dayanması TPLF'nin rahatsızlığını açıklığı kavuşturmuştur.

Etiyopya hükümeti, 21. yüzyılın başlarında “kalkınmacı devlet” yaklaşımını benimsemiş fakat bu yaklaşım Batılı ülkelerin öngördüğü çoğulcu liberal politikadan çok farklı bir siyasi, ekonomik ve idari

düzen kurmayı öngörmüştür. Söz konusu dönemde Etiyopya'ya hâkim olan Etiyopya Halkın Devrimci Demokratik Cephesi'nin (EPRDF) hükümeti, yapısal ekonomik dönüşümü, ticari çıkarlara veya özel bankalara bırakılmayacak kadar önemli bir varoluşsal mesele olarak görmüştür. Ülkenin düşük ihracat geliri oluşturma kapasitesi ve Mavi Nil'deki Rönesans Barajı gibi çeşitli

büyük enerji yatırım projeleri nedeniyle ulusal dış borcu artış eğilimine girmiştir.

Çok kültürlü bir ülke olan Etiyopya'da, Nisan 2018'den itibaren demokrasiye doğru bir siyasi geçiş süreci yaşanmaktaydı ancak Kasım 2020'de patlak veren Tigray Krizi, 2021'e ertelenen genel seçimler sürecinde muhaliflere karşı baskı

ve oy kullanma operasyonlarının yönetiminde yaşanan sorunlar, Abiy Ahmed yönetiminin olumlu algısında kayda değer dönüşümler doğurmuştur.

Başbakan Abiy Ahmed yönetimindeki yeni hükümet, radikal bir reform gündemi başlatmış; binlerce siyasi mahkûmu serbest bırakmış, sürgündeki politikacıların ülkele-

rine dönmelerine ve yasaklı muhalefet partilerinin yeniden faaliyete geçmesine izin vermiştir. Bununla birlikte Abiy yönetimi TPLF dönemindeki politikacıları ve güvenlik bürokrasisindeki görevlileri yolsuzlukla suçlamış ve uzun yıllardır anlaşmazlık yaşadığı komşusu Eritre Devlet Başkanı Isaias Afewerki ile barış anlaşması imzalamıştır. “Etiyopya mucizesi” olarak atfedilen Abiy Ahmed yönetiminin söz konusu politikaları, bilhassa Tigray krizi bağlamında ağır eleştirilere maruz kalmaktadır.

ETİYOPYA EKONOMİ POLİTİĞİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Afrika ülkeleri arasında nevi şahsına münhasır bir konumu olan Etiyopya, İmparator Haile Selassie dönemindeki monarşi yönetiminde sömürgeci güçlere 1936-1941 tarihleri arasındaki kısa ömürlü bir İtalyan işgali hariç karşı özgürlüğünü korumuş; II. Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte de İmparator Selassie aldığı dış yardımlarla başta eğitim ve sağlık sektörleri olmak üzere ülkede modernleştirme çabalarında bulunmuştur. Ancak üç sütuna dayanan siyasi sistemi, modernleştirme çabalarının başarısızlığının temeli olmuştur. Bu üç sütun: Mutlak monarşi, feodal toprak ağaları (soylular) ve Ortodoks Etiyopya Kilisesi'dir. Bunlar arasında özellikle feodal toprak ağalarına ülke topraklarının ve köylülerin yaklaşık üçte birini sömürmesine izin verilmesi Etiyopya'nın modernleşmesindeki başarısızlığı temelden etkilemiştir.

Selassie'nin başarısız yönetimi on yıllık protestoların ardından, ordunun onu görevden almasıyla sona ermiştir. Haile Mariam Mengistu liderliğindeki ve Dergue veya Derg rejimi olarak bilinen askerî hükümet sosyalist bir rejim kurmuştur. Böylece ülkedeki monarşi ve feodal seçkin sınıflar güç ve zenginlikten yoksun bırakılmıştır. Ancak 1975 yılında başlatılan bu reform süreci, diğer sosyalist olmayan ülkeler tarafından desteklenen ayaklanmalar, geniş çaplı kuraklık ve kitlesel mülteci sorunlarıyla başa çıkamayarak Derg rejimi parçalanmıştır. Böylece Derg rejimi 1991'de Marksist Tigray Halk Kurtuluş Cephesi'nin (TPLF) önderliğindeki bir kurtuluş hareketleri koalisyonu tarafından devrilmiştir. Ayrıca bu koalisyon Etiyopya Halkın Devrimci Demokratik Cephesi'nin (EPRDF) de çekirdeğini oluşturmuştur.

“**1994 yılında kabul edilen anayasa çerçevesinde 1995'ten bu yana her beş yılda bir parlamento seçimleri yapılmasına rağmen, öngörülen demokrasiye geçiş başarıyla sonuçlanamamıştır. Muhalefet partileri, siyasi rakipler ve sivil toplum örgütleri giderek daha fazla baskılanmış; basın özgürlüğü kısıtlanmış ve birkaç kez “olağanüstü hâl” ilan edilmiştir.**”

Buradan hareketle 1991'de Derg rejimini deviren EPRDF, yeniden yapılandırdığı devletin kontrolünü

ele geçirmiştir. Siyasi merkezileşme ve kültürel homojenleşmeye yönelik asırlık bir ulus inşası projesini tersine çeviren EPRDF, TPLF'den Meles Zenawi liderliğinde federalizm ve çok kültürlülüğe dayalı yeni bir siyasi düzen kurmuştur. Ülke etnik ilkelere dayalı bir federasyon olarak yeniden düzenlenmiş ve 1994 yılında, “milletler, milliyetler ve halklar” olarak adlandırılan tüm etnik grupların ayrılma da dâhil olmak üzere kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu belirten demokratik bir anayasa kabul etmiştir. Yeni Etiyopya federasyonu, dokuz etnik-bölgesel devlet ve iki şehir devletinden, başkent Addis Ababa ve kozmopolit Derre Dawa (Somali bölgesi) eyaletlerinden oluşmuştur.

1994 yılında kabul edilen anayasa çerçevesinde 1995'ten bu yana her beş yılda bir parlamento seçimleri yapılmasına rağmen, öngörülen demokrasiye geçiş başarıyla sonuçlanamamıştır. Muhalefet partileri, siyasi rakipler ve sivil toplum örgütleri giderek daha fazla baskılanmış; basın özgürlüğü kısıtlanmış ve birkaç kez “olağanüstü hâl” ilan edilmiştir. Bu süreçte binlerce kişi gözaltına alınmış; yüzlerce güvenlik güçleri tarafından öldürülmüştür. Oromiya, Amhara, Gambella, Somali ve Affar gibi çeşitli bölgelerde yıllar boyunca süren protestoların altında üç temel sorun bulunmuştur: Siyasi özgürlük eksikliği, arazi ilhaki için yetersiz tazminat ve kimlik sorunları.

EPRDF'nin ekonomi politikaları incelendiğinde ise piyasa ekonomisine geçişi desteklediği, Batılı

ülkelerle iş birliği geliştirdiği ancak kalkınma planları noktasında Batı'nın değil Doğu'nun modelini tercih ettiği görülmektedir. EPRDF, ekonomik büyümenin hızlanmasını vurgulamış; Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, ABD, Çin ve AB ülkelerindeki yardım kuruluşları tarafından güçlü bir şekilde desteklenerek yıllık %6 ile %10 arasındaki büyüme oranlarına ulaşmıştır. Bu kapsamda Addis Ababa hükûmeti, 2010 yılında ekonomiyi, gelir seviyelerini ve sosyal göstergeleri iyileştirmeyi amaçlayan iddialı bir "Beş Yıllık Büyüme ve Dönüşüm Planı" başlatmıştır.

EPRDF hükûmeti, Batılı kalkınma modellerini kayda değer oranda verimsiz görmüştür. Başbakan Meles Zenawi konu ile ilgili yaptığı açıklamada, Tayvan, Güney Kore ve Çin Halk Cumhuriyeti çizgisinde "demokratik kalkınmacı bir devlet"ten söz etmiştir. Uluslararası finans kuruluşları tarafından Etiyopya dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olarak sıralandığından dolayı iktisadi açıdan bu stratejinin oldukça başarılı olduğu söylenebilir ancak ekonomik olarak aktif nüfusun büyük bir bölümünün müreffeh bir piyasa sistemine entegre etmeyi başaramadığı da görülmektedir. Bunun arka planındaki temel nedenler ise arazi ve bankaların devlet kontrolünde olması ve tarım açısından zengin olan Etiyopya'nın devlet hazinesindeki birikimlerinin çiftçilere faydalı olacak şekilde kullanılmaması şeklinde sıralanabilir.

Etiyopya'da Nisan 2018'de başbakan olarak seçilen Abiy Ahmed yönetiminde, TPLF hâkimiyetinin

olduğu EPRDF rejimi bürokratlarının kanun ve düzeni sağlayamadığı ve uzlaşma ikliminden uzak tavırlarından dolayı yönetim zafiyeti ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu minvalde Abiy Ahmed yönetimi ilk olarak devletin kalkınması için söz konusu meşruiyet krizini çözmek adına bir reform programı başlatmış; ordunun ve güvenlik güçlerinin üst düzey temsilcileri de dâhil olmak üzere devlet memurları arasında yolsuzluk dosyalarını çözüme kavuşturarak komşu Eritre ile yeni bir barış ve uzlaşma politikası ilan etmiştir. Bunun sonucunda Abiy yönetimiyle TPLF elitleri anlaşmazlık yaşamış ancak uzun yıllardır süren Eritre ile anlaşmazlıklar çözülmüş ve Abiy Ahmed Nobel Barış Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır.

“**Kasım ayından bu yana Tigray çatışmasının Abiy yönetimi tarafından durdurulamaması ve Haziran 2021 seçimlerini Oromo va Amhara gibi büyük eyaletlerden muhalif partilerin protesto etmesi Abiy yönetimine ve Etiyopya'daki istikrara önemli bir meydan okuma olarak durmaktadır.**”

Abiy Ahmed'in reform gündeminin somut, kalıcı veya sürdürülebilir başarısını değerlendirmek için henüz çok erken olduğu söylenebilir. Nitekim Abiy Ahmed'in en büyük zayıflığının, siyasal denetim ve dengelerin konsolide edilememiş olmasıdır. Ayrıca tüm bölgelerde hukukun üstünlüğünün yeniden tesis edilmemesi de sorunlu gö-

rülmektedir. Parlamento seçimlerinin yeni bir anayasa temelinde 2020'nin başlarında yapılmasına söz verilmesine rağmen Covid-19 pandemisinden dolayı 2021 yılına ertelenmesi ve gerçekleşen seçimleri Abiy'in Refah Partisi'nin kazanmasına rağmen Tigray başta olmak üzere muhalif partilerin seçimi boykot etmesi Etiyopya'da kayda değer oranda bir kırılma doğurmaktadır. Ayrıca hükûmetin siyasi parti sistemini liberalleştirmeye başlamasından bu yana, yerinden edilmiş kişilerin sayısı ve şiddet düzeyi, daha önce yasa dışı veya "terörist" yeraltı muhalefet partilerinin siyasi arenaya yeniden girmelerine izin verilmesi de dâhil olmak üzere artış eğilimindedir.

Oromo milliyetçileri yükselişte ve Amhara bölgesinin mevcut durumu farklı gündemleri olan iki rakip siyasi parti tarafından temsil edilmektedir. Güney bölgesinin küçük etnik partilerden oluşan koalisyonu ise kırılma bir yapıdadır. Nitekim Kasım ayından bu yana Tigray çatışmasının Abiy yönetimi tarafından durdurulamaması ve Haziran 2021 seçimlerini Oromo va Amhara gibi büyük eyaletlerden muhalif partilerin protesto etmesi Abiy yönetimine ve Etiyopya'daki istikrara önemli bir meydan okuma olarak durmaktadır.

Sonuç olarak, Etiyopya'nın kalkınmacı devlet idealinin Abiy Ahmed yönetimiyle birlikte kayda değer bir aşama kaydettiği fakat Tigray krizi, 2021 seçimleri sürecindeki operasyonların yönetilememesi ve muhalefetin baskılanması gibi gelişmelerin bu ideali olumsuz etkilediği söylenebilir. ■